

Utbildningsdepartementet
Drottninggatan 16
111 51 Stockholm

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ ”FÖRSKOLA FÖR ALLA BARN – FÖR BÄTTRE SPRÅKUTVECKLING I SVENSKA” (SOU 2020:67)

Inledande synpunkter

Jämställdhetsmyndigheten har anmodats att yttra sig över ”Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i svenska” (SOU 2020:67).

Jämställdhetsmyndighetens yttrande är avgränsat till de frågor som rör betänkandets jämställdhetspolitiska relevans. Jämställdhetsmyndigheten välkomnar att betänkandet lyfter de aspekter som har betydelse för likvärdighet för elever, såsom social tillhörighet, migrationsbakgrund och vårdnadshavares utbildningsnivå.

Jämställdhetsmyndigheten delar utredningens bedömning om att förslaget om ökat deltagande i förskolan till övervägande del har positiva konsekvenser för de barn som omfattas. I synnerhet utifrån att alla flickor och pojkar har rätt till utbildning.

En övergripande kommentar från Jämställdhetsmyndigheten är att både nyanlända vårdnadshavare som är kvinnor och som är män kommer att beröras av utredningens förslag, men sannolikt på delvis olika sätt. Betänkandet betonar att förslaget har särskild betydelse för nyanlända vårdnadshavare som är kvinnor, bland annat gynnsamma effekter för arbetskraftsdeltagande. Jämställdhetsmyndigheten kan, utifrån betänkandet, inte fullt ut utläsa på vilken grund utredningen kommer till denna slutsats. Myndigheten hade därför gärna sett att de uppgifter utredningen lagt till grund för slutsatsen utreds och utvecklas vidare. Ett alternativ kan vara att genomföra en mer utförlig analys av vilka effekter och konsekvenser förslaget förväntas få för nyanlända vårdnadshavare som är kvinnor.

Jämställdhetsmyndigheten efterfrågar därutöver en genomgång av hur förslaget påverkar nyanlända vårdnadshavare som är män vilket, såvitt myndigheten kan bedöma, saknas.

Jämställdhetsmyndigheten arbetar för att nå de jämställdhetspolitiska målen, med det övergripande målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Därför är det positivt att betänkandet tagit i beaktande konsekvenser för jämställdhet (s. 283–284).

Jämställdhetsmyndigheten menar dock att förslaget berör alla jämställdhetspolitiska delmål, inte endast dem som utredningen har lyft.

Konsekvenser för jämställdheten

Uppsökande verksamhet för ökat deltagande i förskolan s. 130

Jämställdhetsmyndigheten stödjer förslaget. Uppsökande verksamhet, personliga möten och information i samband med besök på BVC kan skapa förutsättningar att involvera vårdnadshavare som i övrigt har få kontakter med det omgivande samhället. I synnerhet vårdnadshavare som är kvinnor. Som utredningen lyfter fram, så tackar de flesta vårdnadshavare ja till en plats, om de fått adekvat information om förskolan.

Jämställdhetsmyndigheten vill därför betona vikten av att bakgrundsinformation om förskolan riktas till alla vårdnadshavare. Både kvinnor och män ska ges möjlighet till delaktighet i beslut om barnomsorg.

Direktinskrivning ska ske vid lämplig förskola s. 163

Utredningen bedömer att det bör vara möjligt för kommuner att ge avkall på principen om placering vid en förskoleenhet så nära barnets eget hem som möjligt. Detta om en förskola lite längre från hemmet skulle vara ett bättre alternativ för direktinskrivning. Utredningen menar vidare att barnet bör kunna delta i verksamheten utan att skolskjuts eller motsvarande arrangemang blir nödvändiga. De målgrupper som pekas ut i betänkandet som i särskilt stort behov av förskolan, är samtidigt bland de mest

ekonomiskt utsatta i samhället. Som utredningen lyfter, kan avsaknad av egen bil och kostnader för kollektivtrafikresor utgöra påfrestningar för familjeekonomi. Jämställdhetsmyndigheten ser därför en viss risk med detta avkall på så vis att vårdnadshavare kan hamna i en svår familjeekonomisk situation, som dessutom missgynnar den vårdnadshavaren som redan utför merparten av det obetalda hemarbetet. Exempelvis kan avkall från närhetsprincipen medföra konflikter mellan att lämna/hämta barn och vårdnadshavares förutsättningar att delta i utbildning, sysselsättning eller arbete.

Förskolan ska bli obligatorisk från 5 års ålder s. 172

Jämställdhetsmyndigheten stödjer förslaget. Det är principiellt viktigt för Jämställdhetsmyndigheten att alla flickor och pojkar har rätt till utbildning, oavsett bakgrund. Det är viktigt att de i och med förslaget också tillförsäkras tillgång till denna rättighet.

Skollagens bestämmelser om närvaro och frånvaro ska gälla även för den obligatoriska förskolan s. 182

Jämställdhetsmyndigheten stödjer förslaget. Myndigheten vill peka på vikten av att skapa förutsättningar för vårdnadshavare som är nyanlända i Sverige att följa närvaroplikten, exempelvis genom tydlig information om regler och konsekvenser av dessa på ett språk som de förstår. Det är en förutsättning för att skollagens bestämmelser ska kunna hanteras av vårdnadshavare på jämställda grunder.

Fullgörande av skolplikten s. 184

Jämställdhetsmyndigheten stödjer förslaget. Myndigheten vill peka på vikten av att skapa förutsättningar för vårdnadshavare som är nyanlända i Sverige att fullgöra skolplikten, exempelvis genom tydlig information om

regler och konsekvenser av dessa på ett språk som de förstår. Det är en förutsättning för att fullgörande av skolplikten ska kunna hanteras av vårdnadshavare på jämställda grunder.

Skolskjuts till och från den obligatoriska förskolan s. 186

De målgrupper som i betänkandet pekas ut som i särskilt stort behov av förskolan, är samtidigt bland de mest ekonomiskt utsatta i samhället. Försörjningsförmågan är mycket begränsad under asylprocessen, som föregår etableringen, då asylsökande får en dagpenning långt under svenska minimilöner. Ekonomin är begränsad också under etableringsfasen, i synnerhet om endast en eller ingen förälder arbetar. Betänkandet föreslår rätt till kostnadsfri skolskjuts för skolpliktiga barn i förskolan, i vissa fall. Jämställdhetsmyndigheten föreslår att rätt till kostnadsfri skolskjuts ska gälla alla barn som kategoriseras som nyanlända, oavsett ålder, och som anses berättigade till skolskjuts. Detta för att inte motverka möjligheten för nyanlända vårdnadshavare att delta i utbildning, sysselsättning eller arbete.

Måltider i den obligatoriska förskolan s. 189

Utredningen föreslår även att skolpliktiga barn i förskolan ska erbjudas kostnadsfria måltider. Jämställdhetsmyndigheten ser helst att rätt till kostnadsfria måltider ska gälla alla de barn som kategoriseras som nyanlända, oavsett ålder. Rädda Barnens barnfattighedsrapporter¹ visar att utländsk bakgrund eller att ha en ensamstående förälder är faktorer som var för sig ökar risken att leva under ekonomiskt knappa förhållanden, och tillsammans förstärker de båda faktorerna varandra. Därtill har nyanlända vuxna personer som finner arbete ofta inga eller osäkra anställningskontrakt, skiftarbeten och fler arbeten än ett för att kunna försörja en familj.

¹ Rädda Barnen (2014, 2015, 2018)

Gratis måltider i förskolan torde avlasta, i synnerhet vårdnadshavare som är nyanlända och kvinnor, från en del av det obetalda hemarbetet, till förmån för deltagande i arbetsmarknadspolitiska insatser.

Det ska införas karriärsteg för förskollärare vid vissa förskolor s. 224

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker utredningens genomlysning av att det behövs fler skickliga och erfarna förskollärare där det finns särskilt stora behov av undervisning om språkutveckling i svenska språket. Utredningen argumenterar för att en sådan reform skulle kunna höja lönerna och öka statusen inom dessa yrken som domineras av kvinnor.

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i utredningens slutsats, och vill samtidigt lyfta fram att faktorer som påverkar yrkesstatus handlar om flera aspekter, däribland arbetsvillkor och arbetsbelastning.

Förskollärare behöver bättre kompetens om barns andraspråkutveckling s. 254

Jämställdhetsmyndigheten välkomnar förslaget. Myndigheten vill samtidigt lyfta vikten av att inte reducera nyanlända barns behov av förskola till en språkfråga. Det är viktigt att förskolepersonal får kunskap också om nyanlända familjers levnadsvillkor, inklusive vårdnadshavarnas situation. Ett exempel är att påfrestningarna som flyktingskap ofta medför kan tära på barns upplevelser av trygghet, på parrelationer och föräldrarollen, även under en lång tid efter flykten. Det kan inte tas för givet att barn, och vårdnadshavare, berättar om detta för förskolepersonal. Kunskap om flerspråkighet är en mycket viktig del av en större förståelse för målgruppen.

Utredningens syn på konsekvenser för jämställdhet s. 283

I betänkandets särskilda konsekvensanalys (s. 283–284) framhålls att förslaget får konsekvenser för de jämställdhetspolitiska delmålen om ekonomi, hälsa och utbildning. Jämställdhetsmyndigheten ser att förskolan är en viktig förutsättning för att frigöra tid för till exempel studier eller förvärvsarbetet och mer jämställd ekonomi mellan vårdnadshavare som är kvinnor och män. Detta förutsätter emellertid att förslaget som helhet underlättar för de vårdnadshavare som utför merparten av det obetalda hemarbetet och omsorgen om barnen.

Enligt utredningen kan de tänkta statushöjande åtgärderna av yrken inom förskolan skapa förutsättningar att minska sjukskrivningstalen, vilket i sin tur kan bidra till mer jämställd hälsa. Jämställdhetsmyndigheten vill betona att det finns riskfaktorer utöver lönenivå och karriärsteg som också påverkar arbetstagares hälsa och som bör tas i beaktande. Sådana faktorer är arbetsvillkor inom kontaktyrken, arbetsbelastning och osäkerhet vid tillfälliga anställningar.

Hälsoaspekterna är relevanta även för nyanlända barns deltagande i förskolan, vars språkutveckling anses gynnas av förslaget. Förutom de positiva hälsoaspekterna som förskolan kan ha för barn, så finns det några saker som är viktiga att beakta. Nyanlända familjer har ofta genomgått en flykt till Sverige, och inte sällan utsatts för eller bevittnat våld, det gäller såväl barn som vuxna. Våldsutsatthet kan vara påfrestande för individers hälsa och ta sig olika uttryck hos flickor och pojkar, samt vara så skambelagt att det inte anförtros mellan familjemedlemmar, men inte heller till förskolepersonal. Våldsutsatthet kan därtill påverka barns behov av trygghet, förutsättningar att vara ifrån sina vårdnadshavare och intresse för att lära sig nya saker. Därför är även dessa aspekter av vikt för betänkandets konsekvensanalys av jämställd hälsa, men också av vikt för det sjätte delmålet om mäns våld mot kvinnor.

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamy.se

www.jämställdhetsmyndigheten.se

Slutligen, Jämställdhetsmyndigheten instämmer i utredningens analys av att förslaget om ökat deltagande i förskolan bidrar till en mer likvärdig skolstart och till mer jämställd utbildning mellan flickor och pojkar. Detta torde gälla inte minst för pojkar, som i genomsnitt har lägre skolresultat än flickor.

För Jämställdhetsmyndigheten

.....

Lena Ag
generaldirektör

.....

Malin Svensson
utredare

I ärendets slutliga handläggning har avdelningschef Carina Abréu och verksjurist Anna Tingbäck deltagit.